

* ПОГЛЯД ВЧЕНОГО * ПОГЛЯД ВЧЕНОГО * ПОГЛЯД ВЧЕНОГО * ПОГЛЯД ВЧЕНОГО *

Творче об'єднання «ГАЛУЗЬ»

Впровадження системи освіти «Довкілля» довело, що особистісно орієнтована освіта — це якісна і доступна всім без винятку учням освіта.

Саме у вітчизняній дидактиці розроблено те, про що молився Я.А. Коменський. Повторимо його думку: «Як справедливо те, що світ складається з чотирьох елементів (видозмінних тільки за своїми формами), так, безсумнівно, і наукова освіта складається з небагатьох начал, із яких, якщо тільки знати способи їх розрізнення, виникає безмежна множина положень, подібно до того, як на дереві із ґрунтовно укріпленого кореня може вирости сотні гілок, тисячі листків і плодів.

Таким «коренем» є найбільш загальні закономірності природи, визначені нами. На ньому діти вирощують сотні гілок і плодів знань, а розроблені програми, підручники, посібники допомагають дітям, є тим ґрунтом, на якому кожна дитина, відповідно до своєї «розумової хімії» (термін Ж.Піаже), вирощує своє дерево знань, свій розум і свій образ природи.

Вклад до інноваційних процесів у

навчального процесу поза шкільним приміщенням та організації кабінету довілля для учнів 3-6 класів (Ільченко О.Г. Методичні рекомендації організації кабінету довілля. — Полтава: Довкілля-К, 2003).

Інтегрований курс для студентів вищих навчальних закладів та методика викладання інтегрованих курсів (Помогайбо В.М. Довкілля. — Полтава: Довкілля-К, 2005. — 304 с.).

Курси для студентів ВНЗ та слухачів післядипломної педагогічної освіти з філософських та психологічних основ інтеграції та фундаменталізації знань (академік В.Р. Ільченко, канд. філос. наук, С.Ф. Клепко, канд. психол. наук В.Ф. Моргун, канд. психол. наук К.В. Сєдих).

Маємо надію, що МОН як головний штаб держави з розвитку всіх напрямків освіти і його підрозділ — Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, знайдуть можливості використати здобутки колективу для підвищення рівня вітчизняної освіти, для випередження поступу інших країн в інноваційному просторі.

Ідеї інтеграції та фундаменталізації змісту освіти, національного виховання в процесі природничо-наукової освіти, методичний супровід ідей відомі за рубежом під назвою «Образовательная модель «Логика природи» (Ільченко В.Р., Гуз К.Ж. Образовательная модель «Логика природи». — Москва: Народное образование. Педагогические технологии, 2003. — 257 с.).

верхонь залежать від того, яка складова білого світла ними відбивається. Я запитую у дівчинки: «Сонце у тебе одне і те ж. Чому ти намалювала різне світло від нього?» І думаю: нічого не відповість дитина. Бо сама я не знаю, як відповісти на це запитання. А дитина ні секунди не думала над відповіддю: «Бо вночі, як немає сонечка, то немає ні червоних, ні синіх, ні жовтих квітів. Вони чорні або сірі». Вчителі не знали відповіді на запитання першокласниці, а вона вже знала її ще до того, як поставила запитання. Дівчинка зробила відкриття, до якого художники, вчені йшли по-

над 2 тис. років, дискутуючи про кольори тіл, поки І. Ньютон відкрив розклад білого світла на кольори. Подібних запитань на уроках серед природи у дітей народжується багато. Природа вчить і виховує, збуджує пізнавальну активність дітей.

Сидячи за партою, багато не натвориш. Для учнів 1-6 класів, поки ще у них не згасли природні потяги («інстинкти» за Дж. Дьюї) до дослідження висновків, конструювання, моделювання, необхідні кабінети, які б моделювали життєвий світ дитини, довілля. У кабінеті, крім обладнання для демонстрацій та лабораторних робіт, мають бути астрономічний, історичний куточок та мінімайстерня — майстерня для малюків.

Досвід організації кабінетів довілля накопичений. Не вистачає коштів, кабінети обладнуються силами батьків, з використанням матеріалів довілля. (Для порівняння: матеріали М. Монтессорі на світовому ринку коштують 30000 доларів; у Південній Кореї приватна школа отримує ліцензію в тому разі, якщо навчальне обладнання її кабінетів не менше 100000 доларів).

Навчальний план має задовольняти умови формування творчої особистості. У вітчизняному навчальному плані значна кількість одноденних предметів, і саме ті предмети, які дають можливість дитині побачити результати своєї творчої праці — конструкції, моделі, проекти і т. п.

немає. Закривається в селі школа — пустіє село. Сільська школа має приваблювати молоді пари оздоровленим дітям, високим рівнем освіти.

Якою вбачається сільська школа? Педагоги більше, ніж 40 країн світу об'єднують свої зусилля, щоб зробити навчання продуктивним. Педагогічну громадськість світу хвилює те, що значна кількість підлітків стає асоціальною, не бачачи сенсу в навчанні. Пошуки продуктивного навчання ідуть у напрямку задоволення соціальної визнаності учня, дати йому можливість побачити результати своєї праці і відчутти задоволення від знань. Загальновідомі педагогам всього світу здобутки і проблеми таких навчальних «закладів», як «Місто-як-школа», «Школа-сад», «Школа-майстерня». Інститути продуктивного навчання є в багатьох країнах, в тому числі в Москві і Санкт-Петербурзі.

Вивчення досвіду продуктивної освіти показує, що саме у сільській школі стати продуктивною можливостей найбільше, причому починаючи з початкової ланки.

При малій наповненості класів вчитель має можливість приділити увагу кожній дитині. Навчальне середовище — довілля — завжди до послуг учнів і вчителів. Накопичено досвід продуктивної початкової школи — «довкілля-як-школа» у багатьох областях країни. У Дніпропетровській (Верхньодніпровській р-н Дніпропетровська обл.) вже більше десяти років діє «Довкілля-як-школа» — початкова школа, в якій розклад дзвінків відмінний від основної і старшої школи. Тут після третього уроку учні на 30 хв. виходять на динамічну паузу. Це — час досліджень, спостережень за інтересами (дослідження погоди, рослин, тварин, машин, здоров'я та ін.).

У директора школи, Ляшенка А.Х., зібрано унікальний матеріал про продуктивність діяльності учнів, про вплив навчального середовища на психічне і фізичне здоров'я дітей, на розвиток інтелекту.

У м. Северодонецьку Луганської області відомі продукти навчальності діяльності дітей початкової школи далеко за її межами. Екологічні проекти, виконані початківцями під керівництвом учителя-методиста В.М. Шпакової, привернули увагу до екологічних проблем не тільки громадськості міста, а і отримали визнання за кордоном. Продуктивність навчання школярів ціниться Кременіським лісництвом, де ведуть дослідження учні Кременіської гімназії (директор Є.І. Кукушань). Новокочубівська ЗОШ — невелика школа в Чутівському районі Полтавської області. Продуктивність навчання в цій школі відома вчителям області.

Аналіз зарубіжного досвіду показує, що сільська (і не тільки сільська) початкова школа має бути шестирічною. Це зніме проблему з підвозом дітей, їх перевтомою, хвилюванням батьків.

Введення шестирічної початкової школи не викличе особливих змін у навчальному плані: кількість предметів у 1-6 класах залишиться незмінною. Деякі з них доцільно інтегрувати. Наприклад, географія у 6 класі — це частина природознавства. Більше 10 років апробувався підручник «Довкілля-6», зміст якого включав основні природні системи, серед них системи неживої природи, живої та геосистем.

У початковій школі існує два варіанти реалізації змісту освітньої галузі «Людина і світ» — «Я і Україна. Навколишній світ. Природознавство. Громадянська освіта» та «Я і Україна. Довкілля». Думаємо, що доцільно продовжити вивчення предмету «Я і Україна» по 6 клас включно, як центру систематизації і фундаменталізації знань про людину і світ, нову формування образу світу дитини. Він включити і географію, історію та суспільствознавство.

Внаслідок інтеграції та концентрації інформації вивільниться час для щоденних уроків під відкритим небом (фізкультура та уроки серед природи). Можна згадати і про економію коштів — на самих обладнаннях для окремих предметів.

Дещо з досвіду впровадження курсу довілля. Вперше предмет довілля почав викладатися в 90-х роках в 5-6 класах авторської СШ 37 м. Полтави (директор Писанський О.А.). У школі було 7 четвертих класів, учнів протестували психологи і визначили, хто з дітей має здібності до математики або до вивчення іноземних мов. Звісно ж, не без участі батьків. З цих дітей сфор-

мували елітні класи, в які дали додаткові години на вивчення математики та інформатики або другої іноземної мови. Залишилися діти з неповних та неблагополучних сімей або нествіжлячі. «Нехай ці учні вивчають довілля» — дозволив директор. Я кинулася шукати справедливості: «Для чого було звертатися до мене з пропозицією скласти навчальний план школи для формування цілісності свідомості особистості, програму інтегрованих курсів?» Учителів теж знайшли відповідно до учнів. Оскільки предмет новий, та ще й вимагає знання фізики, хімії, астрономії, географії, народознавства, загальних закономірностей природи, то згодилися його викладати студентка-заочниця, яка працювала лаборантом і поступила на біофак, та мій дипломник. «Нічого — втішала мене заступник директора (нині директор) Ольга Іванівна Вовк. — Як піде на живуче, то і в цих умовах житиме ваш курс».

Пішло на живуче. Учителі були необтяжені попереднім досвідом, виконували програму, проводили всі уроки серед природи згідно розробленої методики, заохочували дітей до «наукових відкриттів», не відмовлялися від жодних проектів. Модель земного тягіння? Будь-ласка! Модель річки, модель управління погодою... З часом учителі знайшли підтримку у дідусях, які допомагали виконувати моделі, у бабусь, які збирали народні прикмети для уроків серед природи і бажали показати, як їх використовувати. Коли учитель довілля, він же і вчитель фізкультури вів учнів з приміщення школи на спарений урок — (урок серед природи і фізкультура) — учні дивилися з вікон із заздністю: «Славик повів своїх на берег Ворскли. Яке сьогодні свято?» Славиком учні називали свого учителя не тільки поза очі, а і на уроці. На зауваження щодо шкоди панібратства В'ячеслав Євгенович реагував однозначно: «Все буде добре!». Показував на фізкультурі доцільні для дітей вправи з хатки-йогі, моделював на уроці серед природи разом з дітьми, під музику хаотичний рух молекул або дифузюю. В'ячеслав Євгенович любив дітей, а діти любили довілля, хоча ще не було досконалих підручників, посібників, методичок.

Несподівано для вчителів учні обрали в кінці навчального року екзамен з довілля (учні самі обирали екзамен у 90-х роках). Принесли на екзамен виконані проекти. У сусідньому класі сиділи болітники — дідуся, бабусі, батьки з печивом і ситром. Потім їх запросили в клас — екзамен продовжувався довго, бо всі учні хотіли продемонструвати свої моделі і пояснити їх дію. Такого екзамену школа не пам'ятала.

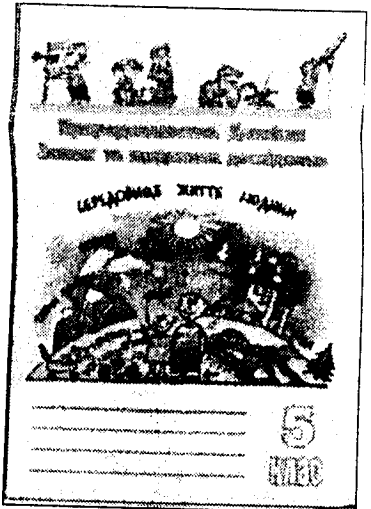
Почалося дослідження впливу довілля на мотивацію навчання та розвиток інтелекту (професор В.Ф. Моргун), на зміну соціальної зрілості (канд. пед. наук М.П. Лебедик), на рівні мислення та цілісності знань, на розуміння фізичних, хімічних, біологічних, географічних знань (Гуз К.Ж. та ін.). Результати доводили ефективність довілля. Але найпереконливіші докази надали учні. У 8 класі, через 2 роки після вивчення довілля, директор школи дав одну і ту ж контрольну у довілля і в елітних математичних класах. Перші написали контрольну майже без тріжок, вчителі математики засумнівалися в об'єктивності оцінок. Контрольні повторювали — спостерігали та сама картина. Довкілля дійшло до випускного класу. Випускники школи отримали 11 золотих медалей, 9 з них — довіллята. І це ще не все. Полтавчани вперше стали переможцями на республіканській олімпіаді з іноземної мови — це були 2 учні з класу довілля. Їх відразу запросили на роботу в Німеччину — добрі дещеві мозки потрібні за кордоном. Один відразу відмовився, другий повернувся через три місяці на свою землю. Високий індекс соціальної зрілості.

Треба підкреслити, що довілля вивчалось 4 години на тиждень (а природознавство нині вивчається 1 год).

Всі випускники-довкіллята вступили до ВНЗ, на державне утримання. Без хабарів.

Сільська школа має бути продуктивною, природовідповідною, особистісно орієнтованою школою. Вона має забезпечити учням міцне здоров'я, високий рівень наукового мислення, життєстверджуючий, національний образ світу.

вільні...

Школа творчості

У тезах доповіді об'єктивно вказані камені спотикання на шляху до якісної освіти: невміння вчитися, переваженість навчальних програм, одноманітність навчального процесу, збідненість методів його організації, авторитарність. Кого звинуватити в тому, що ці камені не прибрані? Як і коли вони будуть прибрані?

Вказані і напрямки зміни навчального процесу в обхід каменів спотикання:

— структурування навчального матеріалу. Цей метод широко застосовується в системі освіти «Довкілля» при переформулюванні та «згортанні», фундаменталізації інформації під час створення учнями структурно-логічних схем теми, розділу («еселесок», як їх назвали учні), під час моделювання образу природи.

Відомий лікар П.П. Кашенко лікував дітей творчістю. Уроки, на яких діти відчувають себе необхідними в природі і суспільстві, вони чітко виділяють. Кілька років у ЗОШ № 24 м. Полтави учні випускного класу початкової школи відповідали на запитання: «Які три предмети ти назвеш серед найбільш необхідних?» Зміст типових відповідей: «Довкілля, фізкультура, праця. Бо на довіллі я набираюся розуму, на фізкультурі зміцнюю здоров'я, а на праці роблю корисні речі». Діти висловлюються точно: «Набираюся розуму». Сам, без примусу.

Життєвий світ (довкілля) вчить і виховує. Основне завдання до уроку серед природи для учнів 1-2 класу — повернутися з нього з власним запитанням. Не всім учням вдається виконати це завдання. Але запитання бувають такі, що вчитель не завжди на нього допоможе знайти відповідь. (Такі запитання кладуть у скриньку невідкритих таємниць і шукають відповідь з часом).

Скажемо, як відповіді першокласниці на запитання «Чому бувають квіти червоні, жовті і сині?» Учителька радить дівчинці покласти запитання у скриньку невідкритих таємниць — у 8 класі вона отримає відповідь. А дитина не хоче чекати. Вона сама відповідає на своє запитання малюнком: на синю квітку падає синє проміння, на червону — червоне, на жовту — жовте. Сонце одне і те ж, а «потьоки», як вона їх називає, різні. Не віритись, що дитина могла подуматися до того, що різні кольори по-

Профільне навчання

У тезах доповіді цілком обґрунтовано вказуються ризики профільного навчання. Особливо слід звернути увагу на уникнення загрози здоров'ю дітей у зв'язку з їх переваженістю.

Ми спробували підняти питання обговорення концепції програм для профільної школи освітньою громадськістю. У тижневику «Завч» (№16, червень 2006) надруковані деякі матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми формування змісту природознавчих курсів у профільній школі». Зокрема, подана концепція формування змісту природознавчих курсів. З метою усунення переваженості дітей ми пропонуємо для тих напрямків, де природні предмети не є профільними, інтегрований курс «Природознавство» або засвоєння учнями ядра природничо-наукових знань при вивченні окремих предметів.

Вважаємо, що програми предметів з кожної освітньої галузі на конкурс мають прийматися разом з концепціями до них.

Проблеми сільської школи

Сільську школу потрібно зробити найкращою у світі — іншого виходу